

Dr.
 Veysi KILIÇ
Bağımsız Araştırmacı
PhD, Independent Researcher
vysklc00@gmail.com

BYUNG-CHUL HAN: “ÖTEKİNİ KOVMAK” KİTAP İNCELEMESİ

BYUNG-CHUL HAN: “EXPELLING THE OTHER” BOOK REVIEW

ARTICLE INFORMATION | MAKALE BİLGİSİ

Book Review | **Article Type** | Makale Türü | Kitap İncelemesi

17.07.2024 | **Date Received** | Geliş Tarihi | 17.07.2024

12.09.2024 | **Date Accepted** | Kabul Tarihi | 12.09.2024

Ethical Statement | Ethical rules were followed during the preparation of this study

Etik Beyanı | Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur

Yes – intihal.net | **Plagiarism Checks**

Benzerlik Taraması | Yapıldı – intihal.net

No conflict of interest declared | **Conflicts of Interest**

Çıkar Çatışması | Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

No funds, grants, or other support was received | **Funding**

Finansman | Fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.

[CC BY NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/) | **License**

Lisans | [CC BY NC 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

Author Contributions | The study has a single author

Yazar Katkıları | Çalışma tek yazarlıdır.

Ethics Committee Approval | The study subject does not require ethics committee permission.

Etik Kurul Onayı | Çalışma konusu etik kurul iznini gerektirmemektedir.

BYUNG-CHUL HAN: “ÖTEKİNİ KOVMAK” KİTAP İNCELEMESİ

ÖZET

Han, bu kitabında günümüz toplumlarında özne ve öteki ilişkisini analiz ederken bu ilişkinin giderek daha fazla ne şekilde dışlayıcı ve tek tipleştirici hale geldiğini analiz eder. Han'ın analizi, psikopolitik bir analizdir. Han'ın çalışmasındaki temel argümanlarını; günümüz toplumlarında özellikle bireyciliğin teşvik edilmesiyle narsistik eğilimlerin çoğalması ve bunun ötekini dışlamaya yol açması, bastırma ve yasaklama yerine olumluluk ve şeffaflık ile öznenin kendini gönüllü sömürüye açık hale getirmesi ve günümüz iletişim biçimlerinin duygusal açıdan özneyi zayıflattığı, bu şekilde de ötekiyle etkileşimi kestiği şeklinde sıralayabiliriz. Han, bu temel argümanları öne sürerken metodolojik açıdan felsefi ve sosyolojik analiz ile kültürel eleştiriyi birleştirir. Buna ayrıca psikoloji/psikanalizi ekler ki bize göre metodolojisi psikopolitik bir temele dayanır. Kitap günümüz toplumlarının sosyolojik ve psikolojik sorunlarını analiz ederek hem genel okuyucu kitlesinin hem de akademi çevresinin faydalanabileceği eleştirel bir perspektif sunar. Özellikle toplumsal meseleler ve güncel konuları eleştirel bir perspektifle analiz etmesinden dolayı hem alana hem de toplumsal meseleleri dert edinenlere önemli bir kaynak oluşturur.

Anahtar Kelimeler: Byung-Chul Han, Neoliberalizm, Öteki, Narsisizm, Depresyon.

BYUNG-CHUL HAN: “EXPELLING THE OTHER” BOOK REVIEW

ABSTRACT

In this book, Han analyses the relationship between the subject and the other in contemporary societies and analyses how this relationship has become increasingly exclusionary and uniformising. Han's analysis is a psychopolitical analysis. Han's main arguments in his study can be listed as follows: the increase in narcissistic tendencies in today's societies, especially with the promotion of individualism, which leads to the exclusion of the other; the subject makes itself open to voluntary exploitation with positivity and transparency instead of suppression and prohibition; and today's forms of communication weaken the subject emotionally, thus cutting off interaction with the other. In putting forward these basic arguments, Han methodologically combines philosophical and sociological analysis with cultural criticism. He also adds psychology/psychoanalysis to this, and in our opinion, his methodology is based on a psychopolitical basis. By analysing the sociological and psychological problems of contemporary societies, the book offers a critical perspective that can benefit both the general readership and the academic community. Since it analyses social issues and current issues with a critical perspective, it constitutes an important source for both the field and those who are concerned about social issues.

Keywords: Byung-Chul Han, Neoliberalism, Other, Narcissism, Depression.

Byung-Chul Han, çağdaş felsefi düşüncenin ve kültür kuramının önde gelen isimlerinden biri olarak birey, toplum, teknoloji ve kültür üzerine yaptığı analizlerle ön plana çıkar. Mustafa Özdemir'in çevirisiyle 2023 yılında Ketebe yayınlarından birinci baskısı çıkan "Ötekini Kovmak: Günümüzde Toplum, Algı ve İletişim" adlı eserinde, günümüz toplumlarının öteki ile olan ilişkisini, bu ilişkinin dönüşümünü ve bu dönüşümün ortaya çıkardığı sorunları analiz eder. Bu çalışmada, Han'ın temel argümanlarını incelemeye çalışacağız.

Han, bu kitabında günümüz toplumlarında özne ve öteki ilişkisini analiz ederken bu ilişkinin giderek daha fazla ne şekilde dışlayıcı ve tek tipleştirici hale geldiğini analiz eder. Han'ın analizi, psikopolitik bir analizdir. Han'ın çalışmasındaki temel argümanlarını; günümüz toplumlarında özellikle bireyciliğin teşvik edilmesiyle narsistik eğilimlerin çoğalması ve bunun ötekini dışlamaya yol açması, bastırma ve yasaklama yerine olumluluk ve şeffaflık ile öznenin kendini gönüllü sömürüye açık hale getirmesi ve günümüz iletişim biçimlerinin duygusal açıdan özneyi zayıflattığı, bu şekilde de ötekiyle etkileşimi kestiği şeklinde sıralayabiliriz. Han, bu temel argümanları öne sürerken metodolojik açıdan felsefi ve sosyolojik analiz ile kültürel eleştiriyi birleştirir. Buna ayrıca psikoloji/psikanalizi ekler ki bize göre metodolojisi psikopolitik bir temele dayanır. Kitap günümüz toplumlarının sosyolojik ve psikolojik sorunlarını analiz ederek hem genel okuyucu kitesinin hem de akademi çevresinin faydalanabileceği eleştirel bir perspektif sunar. Özellikle toplumsal meseleler ve güncel konuları eleştirel bir perspektifle analiz etmesinden dolayı hem alana hem de toplumsal meseleleri dert edinenlere önemli bir kaynak oluşturur.

Han'ın çalışmalarını okuyunca; ilk elden karamsar bir tabloyu serimlediğine, bu iç karartıcı tabloda içinde yaşadığımız dünyanın artık geri dönülemez bir şekilde büyüünün bozulmuş olduğuna ve bu olumsuzlukların üstesinden gelmenin zor olduğuna dair bir kanı oluşur. Han'ın çalışmalarını baştan sona kateden bu 'olumsuzluk' tablosunun, Han'ın olumsuzluğa biçtiği kurucu değerle birlikte düşündüğümüzde, aslında "büyüsü bozulmuş" dünyayı yeniden büyüüne kavuşturmanın temel yollarını gösterdiğini görebiliriz. Başka şekilde ifade edersek Han'ın çalışmalarında kullandığı kavram seti ve temalar, olumsuzluğun kurucu niteliği göz önünde bulundurulduğunda birer çıkış perspektifi sunar. Han'ın kavramları çifte bir boyuta sahiptir. Bize bir taraftan neleri kaybettiğimizi hatırlatır diğer taraftan bu kayıpları yeniden edinerek yol bulacağımıza işaret eder. İşte bu olumsuzluklardan biri de "öteki"dir. Çünkü Han için öteki, özne için bir olumsuzluk olarak kurucu niteliktedir. Han bu yüzden çalışmalarında ısrarla bu kayba işaret eder. Bu bakımdan, literatürde kitap hakkında daha önce yapılmış bir inceleme olmasına rağmen kitabı yeniden incelememizin nedeni; Han'ın kitapta yaptığı gibi günümüzde özne ve öteki arasında bozulan ilişkinin yeniden tesis edilmesi gerektiğine dikkat çekmek ve ötekinin özne için barındırdığı kurucu niteliği vurgulayarak ön plana çıkarmaktır.

Han, kitabın "Aynının Terörü" adlı birinci bölümünün hemen giriş cümlelerinde; siyaset bilimi, felsefe, sosyoloji, psikoloji/psikanaliz, hukuk, antropoloji ve edebiyata kadar çeşitli araştırma alanlarının "nesnesi" olan ve öznenin oluşumunda kurucu bir öneme sahip ötekinin özneye olan bağının dönüşümü üzerine bir analize başlar. Han'a göre özne ve öteki arasındaki ilişki kopuk bir haldedir. Han, her yerde aynılığın baş gösterdiğini bu yüzden de özne için gizem yaratan, arzu uyandıran, neye ulaşım ulaşamayacağının sınırını belirleyen, acı ve teselli veren ötekinin artık bir anlam ifade etmediğini vurgular. Ötekinin olmadığı bir toplumda aynı çoğalır ve bu çoğalma bireysel ve toplumsal patolojilerin ortaya çıkmasına yol açar. Kurucu niteliğinden azat edilmesi ve özneye arasındaki farkın silinmesi, artık özne için hastalık oluşturucudur. Han burada Freud'un psikanalitik kuramının temel temalarından ve Freud'un içinde yaşadığı dönemin

toplumsal normlarından biri olan libidinal dürtülerin bastırılması ve bunun da histeriye yol açması olgusuna işaret eder. Han, günümüzde toplumun artık yasaklama ve bastırmayı özneye dayatmadığına, bunun aksine özneyi yasaklardan arındırdığına, mahrumiyetten kopararak her şeye ulaşabileceğine inandığına dolayısıyla aşırı iletişim ve aşırı tüketime sevk ettiğine vurgu yapar. Bu anlamda Han'a göre öznenin bünyesini hasta eden şey, Freud'un içinde yaşadığı toplumdaki gibi bastırma değil, günümüzde depresyondur. Baskının kaynağı da ötekiden öznenin kendisine kaymış durumdadır. Dolayısıyla ötekinin kurucu olumsuzluğunu ortadan kaldıran ve aynılığa yol açan bir sistem, kişinin kendisine zarar vermesinin önünü açar (s. 7).

Han'a göre benzerlik ve tekdüzeliğin, yani aynılığın aşırı çoğalması her ne kadar ilkin pozitifmiş gibi bir algıya yol açsa da aslında yıkım ve bozguna sebep olur. Çünkü bu algı biçimi özneye sürekli olarak zevklerine uygun içeriklerin önerilmesini sağlar, bu şekilde de öznenin aynı tür içerikleri tüketmesine yol açar. Ancak bu durum, algının tekdüzeleşmesine ve tüketimin kontrolsüz artmasına neden olur. Bununla birlikte, günümüze aynılık ve tekdüzelik o kadar hakimdir ki öznenin yaşamının her alanını etkiler ve özgün deneyimler kazanmasının önünde engeller oluşturur. Özne farklılıklardan kaçınarak sürekli aynı içerikleri tüketir, dijital dünyada yüzeysel kalır ve kendi fikirlerini teyit eden bir "Ben" döngüsünün içine hapsolür. Bu durum, öznenin özgün deneyimler elde etmesinin ve dönüşüm geçirebilmesinin önünde bir engel oluşturarak, duygusal büyüme sürecini engeller (s. 8).

Han, bilginin ve düşüncenin derinliği ve yüzeyselliği arasındaki ayrım ve önemi üzerine analizini genişleterek bilginin sadece veri yığınlarıyla tanımlanamayacağını, onun derin bir anlama sahip olduğunu ve olgunlaşma sürecine işaret ettiğini vurgular. Bu anlamda Han'a göre teknolojinin hızlı bir şekilde gelişmesiyle birlikte bilgiye erişimin kolaylaşması düşünme sürecini zayıflatmış ve gerçek bilgiye erişimin önünde engel oluşturmuştur. Oysaki gerçek bilgi, hesaplama ve saymaya indirgenemeyecek kadar değerlidir çünkü olayların kavranmasını, dönüştürülebilmesini sağlayarak öznenin sorunlarını çözmesine ve ötekiyle arasındaki farkı tanıyabilmesine yardımcı olur. Fark, olumsuzluğa işaret eder. Han için olumsuzluk, öznenin yeni bir bağlantı, yeni bir anlayış ve yeni bir dünya yaratarak gerçeklikle yeni bir ilişki kurmasını sağlar. Olumsuzluk, öznenin farklı bir bakış açısı geliştirmesini mümkün kılar. Bu açıdan Han, ötekinin kurucu niteliğinden soyutlanmasının nedenlerinden biri olarak dijital devrimi görür. Dijital bağlantının aslında özne ve öteki arasındaki iletişimi sağlaması gerekirken küreselleşmeyle birlikte "aynı ötekiler" ya da "öteki aynılar"ın oluşmasına yol açtığını belirtir. Bununla birlikte yakınlık ve uzaklık arasındaki diyalektik ilişkinin ve bu ilişkinin oluşturduğu kurucu gerilimin, dijitalleşme ile ortadan kalktığını belirten Han, dijital mesafesizliğin, her şeyin eşit derecede yakın ve uzak hale gelmesine neden olarak bu dinamik ve canlı gerilimi yok ettiğini; bu durumun, yakınlık ve uzaklık kavramlarının anlamlarını kaybetmesine ve dolayısıyla aralarındaki diyalektik ilişkinin yok olmasına sebep olduğunu düşünür. Han'a göre dijitalleşme ile gelen şeffaflık çağı, nesnelere ve ilişkilerin sahip olduğu derinlik, gizem ve anlamı yok ederek onları mekanik, işlevsel ve yüzeysel hale getirir (s. 10-13).

Kitabın "Küreselin Şiddeti ve Terörizm" başlıklı ikinci bölümünde Han'ın analizi, küreselleşmeye ve küreselleşmeye içkin bir şiddet analizine doğru genişler. Çünkü küreselleşme, her şeyi kıyaslanabilir ve birbiriyle değiş tokuş edilebilir hale getirerek hem anlamın hem de özne ve ötekinin tekilliklerinin yok olmasına sebep olan bir şiddet içerir. Ancak Han uyarıda bulunur; şiddet ne anlam ne de kimlik üretir. Şiddetin yaratabileceği şey, her şeyi birbirine benzetmektir. Bu anlamda Han'a göre bu duruma karşı gerçekleştirilen ve günümüzde giderek yükseliş gösteren "milliyetçilik, Yeni Sağ ve Kimlik hareketi"nin de "küresel tahakküm"e karşı verilen tepkiler olduğuna vurgu yapar (s. 17-18).

Bugün küresel tahakküm neoliberalizmdir. Neoliberalizm, sömürü ve dışlamadan beslenir ve bu durum neoliberalizmin küresel düzeyde büyük adaletsizlikleri ortaya çıkarmasına yol açar. Neoliberalizm bunu “Banoptikon” adı verilen bir yapı ile sağlar ve bu şekilde sisteme uymayanları dışlayarak güvenliğini sağlar. Neoliberalizm “dayanışmayı ve topluluk ruhunu teşvik eden bir “yaşam-politikası” ile desteklenmediği” taktirde de “güvensiz, korkuyla yönlendirilen, milliyetçi ve ırkçı güçlerin etkisine açık kitleler” yaratır. Bu da yabancı düşmanlığı ve kendinden nefret etmeye sebep olur. Çünkü “korku toplumu” ile “nefret toplumu” birbirine bağımlı iki taraftır (s. 19). Han, neoliberalizmin Aydınlanma’nın rasyonel ideallerini gerçekleştiremediğini ve özgürlük gibi evrensel değerleri çarpıtarak bir araç olarak kullandığını vurgular. Neoliberalizm, özgürlüğü bir pazarlama aracı olarak kullanıp öznenin kendini gönüllü olarak sömürmesine yol açar. Bu durumda özne, kendini gerçekleştirdiğini zannederken aslında onun tarafından sömürülür. Dolayısıyla neoliberalizm, özgürlüğü baskılamak yerine onu sömürür (s. 22).

Han, küreselin şiddetinden çıkış yolu önerir. Buna göre küreselin şiddeti karşısında evrensel değerlerin korunması gerekir. Bu nedenden ötürü, evrensel düzeyde tekilliklere kendini ifade etme ve karşılıklı diyalog imkânı tanınması gerekir. Çünkü diyalogun mümkün kılınması ve tekilliklerle farklılıklarını koruyarak uzlaşma sağlandığında bu kötü durumlar son bulabilir ve bir arada yaşam mümkün hale gelebilir. Bir arada yaşamanın imkanlarını soruşturan Han, bu noktada Kant’a başvurur. Kant’ın “ebedi barış” kavramını tartışan Han, günümüz küresel ticaret sisteminin ve Avrupa Birliği’nin bu idealden nasıl uzaklaştığını eleştirir. Han, gerçek barışın evrensel değerlere ve insan onuruna dayalı olması gerektiğini savunur. Bununla birlikte ticaretin ve ekonomik çıkarların egemen olduğu bir düzenin, akıldan yoksun olduğunu ve bu yüzden sürdürülebilir barış sağlayamayacağını vurgulayan Han, misafirperverlik ilkesini evrensel aklın en yüksek ifadesi olarak kabul eder ve günümüzde bu ilkenin hayata geçirilmesinin gerekliliğini önerir. Çünkü Han’a göre misafirperverlik, dostluğa kapı aralar ve dostanelik, ötekini neyse o olarak kabul ederek onu hoş karşılar ki dostanelik bizzat özgürlük anlamına gelir. Han, ötekiyle bağımızın koptuğu günümüzde, onunla ilişkinin yeniden tesis edilmesini önerir. Bu anlamda Han, misafirperverliğin evrensel bir değer olarak barış ve uzlaşmayı temsil ettiğini vurgular. Çünkü ona göre misafirperverlik, estetik açıdan güzelliği yansıtır ve bu yüzden bir misafirperverlik politikası doğrudan doğruya güzelliğe işaret eder. Yani misafirperverlik üzerine üretilen bir politik perspektif, güzelliğin politikasıdır. Han, yabancı düşmanlığının ise nefret ve çirkinlik olduğunu, bunun evrensel aklın yokluğunu ve toplumun henüz barış ve uzlaşma içinde olmadığını gösterdiğini vurgular. Han, bir toplumun medeniyet derecesinin misafirperverliği ve dostaneliğiyle ölçülebileceğini, barış ve uzlaşmanın dostanelik anlamına geldiğini belirtir (s. 22-25).

Kitabın “Otantiklik Terörü” başlıklı üçüncü bölümünde Han, analizini ötekiyle ilişkisi bozulan özneye, bu ilişkinin bozulmasına yol açan neoliberalizme ve onun etkilerine yönlendirir. Bu anlamda Han, otantiklik kavramı üzerinden günümüzde “kendi olma” eğiliminin ve bu eğilimle öznenin öteki ile arasındaki ilişkinin nasıl bozulduğuna dikkat çeker. Han’a göre otantiklik, özgünlüğünü bulmak ve dış etkilere karşı durmak gibi görünse de aslında bireye sürekli bir içsel baskı ve sorgulama getirir. Bu durum, sürekli kendine odaklanma eğilimini artırarak öznenin narsisizme yönelmesine sebep olur. Aslında bireyleri kendilerini sürekli yeniden üretmeye ve pazarlamaya zorlayan bir içsel baskı olan otantiklik, neoliberalizmin bir ürünü olarak herkesi kendi üreticisi haline getirir. Han, otantiklik arayışının öznedeki paradoksal bir durum ortaya çıkarttığını dolayısıyla neoliberal sistem içinde farklılığın sadece sömürülebilir bir kaynak olarak görüldüğünü vurgular. Bu anlamda öznenin kendi olma arayışı, aslında sisteme uyum sağlama ve

başkalarıyla kıyaslama sonucunu doğurur. Bu durum, öznenin farklılıkları kabul etmesinden çok belirli bir iktidar biçimine uyum göstermesine neden olur. Çünkü neoliberalizm için otantiklik ve farklılık ancak ve ancak sistemin işlemlerini sağlayan ve sömürüye zemin hazırlayan birer araçtan ibarettir. Neoliberalizmin herkesi, her şeyi kıyaslama/karşılaştırma kültürü, farklılıkları ortadan kaldırarak aynılaşmaya yol açar ve ötekiliği yok eder. Bununla birlikte, otantikliğin bizzat kendisi de metalaştırılarak bir tüketim aracı haline getirilir ve öznenin özgünlüğü sömürülür. Bu anlamda otantiklikle gelen özgürlük hissi, aslında öznenin kendini sömürü nesnesi haline getirmesidir. Han, otantikliğin tehlikelerinden birinin de öznenin sürekli kendi egosuna yaptığı yatırım sonucu oluşan narsisizm olduğunu vurgular. Han'a göre öznenin otantik olmak için yaptığı ısrar narsistik bir baskı haline gelir. Han, narsisizmi Freud'un yaptığı tanımlamayla anlar. Freud'un psikanalitik kuramında narsisizm; birincil ve ikincil narsisizm olmak üzere ikiye ayrılır. Birincil narsisizm, bütün insanların ruhsal gelişim sürecinde görülür, ancak çocukluğun ilk döneminde geçerlidir. Süreç içerisinde çocuğun odağı kendinden kopar ve dış dünyayla bağ kurar. Yani ötekiyle ilişki içine girer. Dolayısıyla bu narsisizm türünde herhangi bir sorun yoktur. Ancak yetişkinlik döneminde öznenin nesneye yaptığı yatırımdan el çekmesi ve odağı tekrar kendine yöneltmesi Freud'un ikincil narsisizm olarak tanımladığı durumu başlatır ve bu, asıl tehlikeli narsisizm türüdür. Çünkü ötekiden/dış dünyadan el ayak çekilir ve özne kendi egosuna yatırım yapmaya başlar. Tamda bu anlamda Han'ın işaret ettiği otantiklik sonucu oluşan narsisizm, öznenin kendi gölgesiyle örtüdüğü ve ötekini görmediği bir ruhsal durumdur. Narsistik öz-referans da boşluk hissi yaratarak öznenin sağlıklı bir benlik oluşturabilmesinin önünü tıkar. Dolayısıyla bugünün koşullarında öznenin libidinal enerjisini nesneden çekerek kendine yöneltmesi nesneyle ilişkili libidinal enerjiyi tüketir. Elbette bunun getirisi de "korku, utanç, suçluluk ve boşluk gibi olumsuz duygular"dır ki bu da öznenin depresyona girmesine yol açar (s. 27-30).

Han, kendine zarar verme davranışlarının "öz-değer" hissindeki eksiklikten kaynaklandığını ve bunun da toplumda genel bir "hoşnutluk krizi"ne işaret ettiğini vurgular. Öznenin öz-değer hissini oluşturabilmesinin yolunun başkalarının sevgisinden, övgüsünden ve takdirinden geçtiğini belirtir. Ancak, neoliberalizmin yarattığı krizle insanların narsistleşerek yalnızlaşması, ötekinin araçsallaştırılması ve toplumsal rekabet bu hoşnutluk ortamını yok etmektedir. Han'a göre kendine zarar verme, bu yetersizlik hissinden dolayı kendini cezalandırma ve sevgi arayışının bir ifadesidir. Han, bu anlamda günümüzde oldukça yaygınlaşan boşluk hissi, depresyon ve borderline kişilik bozukluğundan kurtuluşun yollarından birini, ötekinin varlığında bulur. Dolayısıyla günümüz toplumunda olumsuzlukların ortadan kaldırılması çabasıyla öznenin ötekinin yaralayıcı etkilerinden kaçınmaya çalışması, beraberinde kendine zarar vermeyi getirir. Han'a göre günümüz toplumunda çatışmaların yapıcı yönleri göz ardı edilerek hızlı ve yüzeysel çözümlerle gerginlik giderilmeye çalışıldığı için de depresyon artar. Bu açıdan düşünüldüğünde "selfie-bağımlılığı", öznenin yaşadığı içsel boşluğu gizlemeye çalışması dolayısıyla narsistik bir öz-referans biçimidir ve aslında kendini sevmekle değil, güvensiz ve boş bir benliği yüzeysel olarak örtbas etmekle ilgilidir (s. 30-32).

"Kaygı" başlıklı dördüncü bölümde Han, olumsuzluğun kurucu niteliğini bozan şeylerden birini de günümüz dünyasında kaygının anlamında ortaya çıkan değişikliğe bağlar. Han, bu bölümde kaygının kökensel nedenlerinin farklılığını belirtmekle işe koyulur. Han, kaygı meselesini Heidegger'in kaygıyla ilgili fikirleri çerçevesinde tartışır. Yazar, kaygının temelinde yabancı, tekinsiz ve bilinmeyen unsurların olduğunu, Heidegger'in görüşüne göre kaygının var olanların dışında kalan hiçlik karşısında ortaya çıktığını ve modern dünyada bu olumsuzluk deneyiminin bize yabancılaştığını belirtir. Han'ın işaret ettiği üzere Heidegger kaygıyı, günlük alışkanlıklar ve

toplumsal uyumun yarattığı güvenlik hissi çöktüğünde, Dasein'in alışılmış olandan koparak tekinsiz olanla karşılaştığı durum olarak tarif eder. Bu anlamda Heidegger'e göre toplumsal uyumun baskısı, Dasein'i özgün varlık imkanlarından uzaklaştırır ve kaygı, bu uyumun çöküşüyle ortaya çıkarak Dasein'in özgün varlık imkanını keşfetmesine olanak tanır (s. 35-36). Han, günümüzde bize tanıdık olan yani aşına olduğumuz dünyanın çöküşünün söz konusu olduğuna ve bundan dolayı derin bir kaygıyla yüz yüze olduğumuza işaret eder. Bu kaygı, derin can sıkıntısına benzer ve özne bu durumda her şeyi kaybetme duygusu hisseder. Han, Heidegger'in bu kaygıda Dasein'in için bir çağrı gördüğünü, bu çağrının da onu harekete geçirecek bir çağrı olduğunu belirtir. Ancak Han'a göre bugünün can sıkıntısı bundan çok başkadır. Harekete geçirmez, dilsizdir. Bu çerçevede Han, günümüzde hissedilen kaygının ve kaygıya neden olan etkenlerin farklı olduğuna, günümüzün kaygısının gündelik yaşam içinde gerçekleştiğine ve öznesinin de "herkes" olduğuna dikkat çeker (s. 38-40).

Han, günümüzde yaşamın tüm olumsuzluğunun yok edildiğini, olumluluğa yapılan aşırı vurgudan ölümün de nasibini aldığını ve bu anlamda ölümün yalnızca ertelenmesi gereken bir son haline getirildiğini belirtir. Buradaki amaç, üretimin süreklileşmesi aynı zamanda sağlıklı yaşam takıntısının yaygınlaştırılmasıyla ölümün reddini ortaya çıkarmaktır. Ancak ölümden arındırılmış bir yaşam, Han için yıkıcılıktan başka bir anlam ifade etmez. Han'ın burada yaptığı vurgu, aslında olumsuzluğun gücüdür. Çünkü olumsuzluk, ruhu besler. Ruhun gerçek hakikatini bulması ise parçalanmışlık temellidir. Dolayısıyla Han'a göre sadece çatlaklar ve acılar ruhun canlılığını yitirmemesine engel olur ve bu olumsuzluk güçlü olmaya vurgu yapar. Bu nedenle günümüzde olumsuzluktan kaçmak, olumluluğa vurgu yapmak, aynı şeylerin tekrar üretilmesine yani aynılığa yol açar (s. 37-38).

Han, günümüzde birçok insanın başarısızlık, terk edilme, hata yapma veya beklentileri karşılayamama gibi yaygın kaygılarla mücadele ettiğine dikkat çeker. Bu kaygılar, sürekli başkalarıyla kıyaslama yapma alışkanlığıyla daha da güçlenir. Ancak, bu tür kaygılar dikey kaygının aksine yatay bir doğaya sahiptir, yani bireylerin kendilerini başkalarıyla kıyasladığı bir düzlemde ortaya çıkar. Dolayısıyla günümüzün hakim siyasal-toplumsal sistemi neoliberalizm, zamansal olarak istikrarlı yapıları parçalayarak yaşam sürelerini parçalar ve bizi birbirimize bağlayan şeyleri dağıtır. Bu sistem, kaygı ve güvensizlik yaratarak insanları izole olmuş girişimciler haline getirir ve böylece dayanışmanın yerini rekabetle ilerleyen izolasyon alır. Bu anlamda neoliberalizmin mantığına göre "kaygı, üretkenliği artırır" (s. 41).

Han, kitabın beşinci bölümünü "Eşikler" olarak adlandırır ve eşik kaygısıyla ilişkilendirerek günümüzdeki bireysel ve toplumsal yaşamı anlamlandırmamıza yardımcı olur. Han, kaygının genellikle eşiklerle ilişkilendirildiğini ve özellikle büyük geçişlerde yoğunlaştığını belirtir. Han'a göre eşik, bilinmeyene geçişi simgeler ve ölüm gibi büyük geçişlerde yeniden doğumu temsil eder. Ancak günümüzde çok sayıda insan artık eşiklerden geçmek yerine, eşik olmadan yaşar. İnternetteki turistler gibi, dönüşüm veya acı yaşamadan oldukları gibi kalan insanlar, aynı yerde kalır, yani "aynının cehenneminde seyahat ederler". Bu anlamda Han, eşiklerin sadece korkutucu değil, aynı zamanda ilham verici olduğunu, ancak küresel sermayenin etkisiyle eşiksiz bir ortamın yaratıldığı bu sistemde, ötekinin negatifliğinden tamamen kopmuş yeni bir kaygı türü bulunduğunu düşünür. Çünkü dijital iletişimin yükselişiyle birlikte artık mesafe ve sınırların ortadan kalktığı ve iç içe geçmiş bir iletişim ortamında buluruz kendimizi. Bu durum da bizi şeffaf hale getirir. Dolayısıyla Han, şeffaflık baskısının her türlü bilgi boşluğunu ortadan kaldırdığına ve her şeyi mutlak görünürlüğe sunduğunu vurgulayarak bu durumun içinde bulunduğumuz küresel iletişim ağında, koruyucu bir duyguyu ortadan kaldırdığına ve pozitiflik fazlalığından kaynaklanan örtük bir kaygı yarattığına işaret eder (s. 43-44).

Han, kitabın "Yabancılaşma" başlıklı altıncı bölümünde, özne ve ötekinin birbirine karşı yabancılaşması üzerine odaklanır. Bir önceki bölümde tartıştığı üzere dijital iletişimle birlikte gelen mesafesizliğin ortadan kaldırılmasının insanları bir araya getirmeyi sağlamadığını, aksine bu bölümdeki yabancılaşma vurgusuyla daha fazla birbirine yabancılaştırdığını belirtir. Han'a göre dijital iletişim insanları yalnızlaştırır, yani onların gerçek bağlantılar kurmalarını sağlamak yerine yüzeysel ilişkiler içine girmelerine yol açar. Bu açıdan her ne kadar "dijital hiper-iletişim" birbirinden çok uzak olan insanlar arasında bir yakınlık oluştursa da bu yakınlık yabancılaşma ile bir tür uzaklık halini alır. Çünkü bu durumda iletişim değil, sadece bağlantılar söz konusudur. Han'ın vurgusu yabancıların olumsuzluğuna vurgudur. Yabancıların olumsuzluğu, Han için özne ve öteki arasındaki ilişkiyi oluşturması bakımından hayati değerdedir. Oysa bugün sermayenin ve enformasyonun kolay bir şekilde dolaşıma sokulabilmesinin yolu, yabancılaşmanın kovulmuşudur. Yabancılaşmanın kovulması da aynılığa yol açar (s. 46).

Han, iş ilişkileri bağlamında yabancılaşmanın, artık işçinin emeğine yabancılaşması ve "kendi ürettiği ürünü yabancı bir nesne olarak görmesi" şeklinde tanımlanan Marksist yabancılaşma teorisi ile tam olarak tarif edilemeyeceğini belirtir. Çünkü neoliberal rejimde sömürü, özgürlük ve kendini gerçekleştirme yanılması altında gönüllü olarak gerçekleşir. İnsanlar, yabancı bir otorite tarafından zorlanmaksızın, kendilerini optimize etmek ve gerçekleştirmek amacıyla çalışırken sonunda tükenene kadar kendilerini sömürürler. Neoliberal tahakküm, bu özgürlük yanılmasıyla saklanarak işlev görür. Dolayısıyla bugün yaşanan yabancılaşma, öznenin yıkıcı bir şekilde "kendine-yabancılaşma"sıdır (s. 46-48).

Han, olumsuzluğun kurucu şemasını ve ötekiyle ilişkisini kitabın "Karşı(t) Bedenler" başlıklı yedinci bölümünde karşıtlık üzerinden analiz eder. Han burada, "obje" kelimesinin kökeni ve anlamı üzerinden nesnenin insanla ilişkisi ve olumsuz bir karşıtlık taşıdığı vurgusu yapar. Bu bağlamda, nesnelere öncelikle insanın karşısına çıkan, ona direnen ve bir karşıtlık unsuru olan bir varlık olarak bulunur. Ancak Han'a göre günümüz algısında, nesnelere karşıtlık ve olumsuzluğundan arındırılarak tüketiciyi memnun etmeye odaklanan varlıklara dönüşür. Dijital düzen, dünyayı bedensizleştirerek nesnelere maddi ve karşıtlık özelliklerini alıp onları sürekli erişilebilir hale getirir ve bu durum insanları karşıtsız bir dünyada bırakır. Karşıtsız olan kendine yöneldiği için oto-erozyon başlar. Yani dijital nesnelere; artık direnç göstermez, bize karşıt olmayan varlıklara dönüşür, bu da insanın kendi kendine zarar verme potansiyelini artırır (s. 49-51).

Han, günümüzde "karşıda olan" kavramının kaybolmakta olduğunu, Heidegger'in ve Yunanların nesne ve karşıda olan anlayışlarına göre farklılık gösterdiğini belirtir. Han'ın aktarımıyla Heidegger'e göre, Yunanlar mevcut olanı bir nesne olarak değil, insanın özne olarak kendisini kavramadığı, tamamen ötekiyle karşılaşma şeklinde deneyimledikleri "karşıda olan" olarak algılar. Bu, tanrıların huzurunda yer aldığı bir deneyimdir ve onlar bunu bakış ve ses olarak deneyimler (s. 51-52).

Kitabının sekizinci bölümünü "Bakış" olarak adlandıran Han'a göre bugün, dünya bakıştan yoksundur ve insanlar çevrelere bakmaya ya da bakışların altında kalmaya daha az değer verir. Dijital ekranlar insanların bakıştan uzaklaşmasında etkilidir ve bu ekranlar, bakışı kısıtlama veya engelleme eğilimindedir. Bu perspektifle Han, günümüzün belirgin hastalığının paranoya değil, depresyon olduğunu düşünür. Çünkü kendisinin de belirttiği üzere paranoya da öteki vardır, dışardan kendisine yöneltilen bakışlar vardır, ancak depresyon da ise ötekilerle ilişki kuramama veya ötekilerin varlığını algılayamama durumu vardır. Dolayısıyla depresif kişi, ötekinin bakışlarını deneyimlemekten yoksundur. Hal böyleyken Han, modern dünyanın

gözetim altında tutan Panoptikon'unun artık var olmadığını ve tahakkümün günümüzde gözetlemeye, bakışa ihtiyaç duymadığını vurgular. Günümüzün dijital gözetimi, her açıdan her yeri aydınlatır ve gözünden bir şey kaçmaz. Bu nedenle bugün, daha kapsamlı bir izleme ve kontrol mekanizmasıyla karşı karşıyayız. Dijital Panoptikon, baskıcı bir bakışa dayanmaması nedeniyle insanlarda aldatıcı bir özgürlük hissi uyandırır ve insanlar, izlendikleri hissine kapılmazlar. Bu durum, insanların özgür olduklarını düşünmelerine ve böylece gönüllü bir şekilde kendilerini ifşa etmelerine neden olur. Ancak aslında Dijital Panoptikon, bu özgürlük hissini kullanarak onları sömürür ve bu şekilde kontrol altına alır (s. 56-58).

Kitabın yedinci bölümünde "karşıda olan" ile kurulan bağlantıyı sağlayan unsurlardan birinin de ses olduğunu belirten Han, kitabın "Ses" başlıklı dokuzuncu bölümünde sesin mahiyetini analiz eder. Han'a göre ses de bakış gibi özneye içkin değildir. Dışarıyla, dışardakiyle irtibatlıdır, yani ses ötekiden gelir. Ses ötekiyle olan ilişkiyi sağlar. Ötekinin özneye buluşmasına imkân tanır. Ancak neoliberalizm, öznenin egosuna yönelerek ona aşırı yatırım yapmasını teşvik eder. Bu durum öznenin narsistik bir kişilik oluşturmaya ve böylece ötekiyle arasındaki bağın kopmasına yol açar. Öznenin narsistik karakter taşıması da onu, ötekinin sesine ve bakışına yabancı kılar. Bununla birlikte dijital medya da insanların birbirine karşı duyarlılığını azaltarak, yakınlık ve uzaklık kavramlarını değiştirir. Bu şekilde de mesafesiz bir uzam oluşturur. Mesafesizlik ötekinin de yokluğu anlamına gelir. Mesafesizlikle uzaklık ve yakınlığın ötekiyle bağlam oluşturucu niteliğinin yok edilmesi; iletişimin duygusuz, uyumluluğa dayanan, gizemsiz, anlamsız ve şiirsellikten uzak şekle bürünmesine yol açar (s. 59-64).

Han, kitabın yedinci bölümünde bakışın ötekiyle ilişkideki önemli rolünü analiz ederken gördüğümüz gibi paranoyanın dışardan gelen bakışlarla, ötekinin bakışıyla ilişkili olduğunu dolayısıyla zamanımızın hastalığının paranoya değil, ötekinin bakışından mahrum olan kendi görüntüsüyle hemhal olanın yakalandığı depresyon olduğunu belirtir. Han, bu bölümde ise paranoyayı sesle ilişkilendirir. Psikanaliz literatüründe sıkça adı geçen ve Freud'un da analizine konu olan Daniel Paul Schreber'in "Bir Sınır Hastasının Anıları" adlı kitabı üzerinden analiz yapan Han, Schreber'in duyduğu sesleri Tanrı'ya atfettiğini belirtir. Schreber'in içinde yaşadığı toplum bastırmaların ve yasakların olduğu bir toplumdur. Bastırma ve yasaklama ruhsal yapıda çatlak oluşturur ve bu çatlaklar neticesinde sesler oluşur. Paranoyağın duyduğu sesler, dürtülerin bastırılmasıyla başa çıkmak için oluşan bir savunma mekanizması işlevi görür. Bastırılan, özneye ses olarak geri yansır. Bu anlamda Han'a göre özne, artık ötekinin kurucu nitelikteki sesinden mahrumdur. Bastırma ve yasağın olmadığı, olumluluğun ve hoşgörülü teşvik ediciliğinin olduğu günümüz toplumunda ise aynılık oluştuğu için ötekinin sesinden mahrumiyet söz konusudur (s. 64).

Han, kitabın "Ötekinin Dili" başlıklı onuncu bölümünde ötekinin özne için hayret verici özelliğinden arındırıldığına dair analiz yapar. Han'a göre dijital teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte insanların hayrete düşme yeteneklerinde bir kayıp söz konusudur. İnsanların kendi öznellikleriyle baş başa bırakıldığı dijital ağlar, dış dünyayla olan ilişkilerin sanal gerçekliklerle sınırlandırılmasına yol açar. Han, sanat ve felsefenin bu durumda yabancıya, öznel ruhtan farklı olana karşı duyarlılık ve merak uyandırma potansiyeline sahip olduğunu ve bunu gerçekleştirme gerektiğini vurgular. Dijitalleşme, insan deneyimi ve iletişimini bugün kontrol eder durumdadır. Artık dijital konfor alanında yaşayan özne, şiirsel deneyimden uzaktır ve bu durum ötekiyle iletişimi ve iletişim dilini olumsuz etkilemektedir. Dijital dünyada özne kendini unutulmuş ve isimsiz bir halde bulur. Yalnızlık ve suskunluk deneyiminin kaybolduğu bu alanda aşırı gürültü altında dilin doğal akışı da bastırılır durumdadır. Bu durum, öznenin egosuna odaklanarak ötekini ve dış dünyayı göz ardı etmesine yol açar. Han, bütün dikkatin egoya

yönlendirilmesinden dolayı ötekiyle aradaki bağı yeniden oluşumu için dikkatin dışarıya, ötekine çevrilmesi gerektiğini bunun da özellikle sanat ve şiir tarafından yapılması gerektiğini belirtir (s. 70-73).

Han, günümüz iletişiminin özneyi, ötekine doğru adım atmaktan ziyade onu yok etmeye ve aynılaştırmaya yönlendirdiğini ve bu durumun iletişimdeki özgünlük ve derinliğin kaybına yol açtığına dikkat çeker. Han'a göre dijital iletişim, ötekini yakınlaştırmaya yönelik tasarlanmıştır, ancak aslında onu daha da yok eder ve bu durum riskler içerir. Han, ötekine "sen" olarak seslenmenin, özneyi ötekinin ötekiliğine ve yabancılığına maruz bırakma cesareti gerektirdiğini, ancak günümüz iletişiminin bu tür bağlantıları gevşetip güveni sarsmaya çalıştığını ifade eder. Dolayısıyla iletişim, bugün ötekini aynılaştırmaya ve farklılıkları silmeye yönelirken özgünlüğü ve derinliği tehlikeye atar (s. 75).

Han, kitabının "Ötekini Düşünme" başlıklı on birinci bölümünde ötekinin bakış ve sesinden mahrum kalan ve kendi sesiyle hemhal olup kendine yoğunlaşan öznenin "kendi olmak"lığını mercek altına alır. Han'a göre "kendi-olmak sadece özgür-olmak demek değildir. Kendilik, aynı zamanda sorumluluk ve yükür. Kendilik, kendi-ile-yüklü-olmak demektir". Buradan hareketle Han "kendi-ile-yüklü-olmak"lığı, Emmanuel Levinas'ın kendilik kavramının ağır ve kaçınılmaz bir yük olduğu şeklindeki tanımlaması üzerinden açıklamaya çalışır. Han'ın belirttiğine göre Levinas, Ben'in kendine çakılı ve özgürlüğünün hafif olmayıp bir ağırlık gibi hissedildiğini, bu yükün varoluşsal olarak yorgunluk şeklinde ifade edildiğini belirtir. Bu yorgunluk, yalnızca bir şeyden vazgeçmek değil, aynı zamanda o şeye sıkı sıkıya bağlı kalmayı da içerir. Buradan hareketle Levinas'ın yorgunluk açıklamasını Alain Ehrenberg'in depresyonu "Kendi olma yorgunluğu" olarak tanımlamasına bağlayan Han, depresyonu "modern kendilik ontolojisinin patojenik bir gelişimi" olarak nitelendirir. Çünkü Han'a göre neoliberalizm kendi olma yükünü ağırlaştırır ki bunun altında yatan amaç, öznenin üretkenliğini artırma girişimidir. Neoliberalizm özneyi "-ebilme" yetisiyle motive eder. Neoliberal üretim ilişkileri "yapabilme" yetisini mutlaklaştırarak Ben'i ötekilere karşı duyarsızlaştırır ve ötekinin dışlanmasına neden olur. Bunun özneye maliyeti ise "tükenmişlik" ve "depresyon"dur. Han, depresyondan ve narsisizmden çıkış yoluna işaret eder. Han'a göre bunu sağlayan güç Eros'tur. Eros, ötekine karşı arzu uyandırıp onunla buluşmaya vesile olur. Dolayısıyla neoliberal üretim ilişkileri; ötekini fayda ve ekonomik hesaplamalara indirger, bunun sonucunda ötekinin gizemi ve anlamı kaybolur ve bu durum Ben'in narsisist bir çöküşe sürüklenmesine neden olur. Han, bu çöküşü önlemek ve hayata yeniden anlam kazandırılmasını sağlamak için öznenin; ötekiyle ilişkilerde etik bir öncelik vermesi, sorumluluğun dilini öğrenmesi, ötekine kulak vermesi ve ona cevap vermesi gerektiğini vurgular (s. 77-80).

Narsisizmden çıkış yolunu on birinci bölümde gördüğümüz gibi ötekine kulak verilmesine de bağlayan Han, kitabın "Dinleme" başlıklı on ikinci bölümünde dinlemeyi esas alarak ötekiyle buluşmanın önemini yeniden vurgular. Han'a göre bugün birbirimizi dinlemiyoruz ve muhtemelen gelecekte dinleyici olarak adlandırılan ve belirli bir ücret karşılığında ötekine kulak veren bir meslek ortaya çıkacaktır. Çünkü günümüzde dinleme yetisi azalmış ve toplum narsistleşmiştir. Han, dinlemenin edilgen bir eylem olmayıp ötekini hoş karşılama, onaylama ve konuşmaya davet etme gibi etkinlikler içerdiğine ve bu şekilde ötekinin özgürce konuşmasına olanak tanıyarak şifa dağıtıcı olabileceğine dikkat çeker. Han, dinleme durumunda öznenin bir sorumlulukla yüklendiğini ve bunun sabır olduğunu belirterek bu süreçte egonun askıya alındığını ve narsist ego yerine ötekine arzusunun geliştiğini öne sürer. Bu şekilde de dinleyici kendinden çok ötekine odaklanır. Ancak Han, dijital iletişimin kişisel ilişkileri ve topluluk duygusunu zayıflatarak, yüz yüze iletişimde bulunan derinlik ve anlamın yerini hızlandırılmış ve

yüzeysel enformasyon değiş tokuşuna bıraktığını belirtir. Dijital iletişimde somut bir muhatabın olmaması, empati ve dinleme gibi unsurları zayıflatırken, bireylerin daha çok kendileri ve benzerleriyle etkileşimde bulunmalarına yol açar. Bu durum da topluluk ve ortaklık duygusunu zayıflatarak iletişimi sadece bağlantılar kuran ve derinlikten yoksun bir hale getirir (s. 81-85).

Han, öznenin kendi içine kapanmasıyla toplumsal bağlarının zayıfladığı günümüzde dinlemenin politik bir eylem olduğunu, ötekiyle beraber olması ve empati geliştirmesinin bir ifadesi olduğunu vurgular. Çünkü günümüzde, öznenin kendi acılarına ve kaygılarına odaklanmasıyla birlikte ötekini dinleme ve onun deneyimlerine katılma yeteneği azalmış durumdadır. Bu durum, acının kişisel ve öznel hale gelmesiyle sonuçlanır ve özneyi kendi acısıyla yalnız bırakır. Toplumsal dayanışma ve empati olmadığı için de acı toplumsal içeriğinden boşaltılır. Dolayısıyla Han'a göre günümüzdeki tahakküm stratejisi acı ve korkuyu bireyselleştirerek toplumsal boyutunu gizler ve bunun sonucunda kamusal alan zayıflar. Han, politikleştirmenin özel olanın kamusal alana dönüştürülmesi anlamına geldiğini, ancak günümüzde kamusal alanın özel alanlara bölündüğünü ve toplumsal eylemi teşvik etmek yerine bireysel reklamların ve izolasyonun bu alana hâkim olduğunu belirtir. Han'ın belirttiği üzere dijital ağlar bu eğilimi kolaylaştırır, insanların kendi benliklerini öne çıkarır ve reklamlar bireysel izolasyonu teşvik eder. Bu durumda, kamusal alanın kaybı ve bireysel odaklanmanın artmasıyla birlikte toplumsal eylem ve politik içerime sahip olan dinleme pratikleri zayıflar. Han, günümüzdeki hız ve verimlilik odaklı ve ötekine sağır neoliberal zaman politikasının eleştirisini yaparak bu politikanın, özneyi sürekli bir koşuşturma içine koyduğunu ve bu şekilde ötekiyle ilişkisini zayıflattığını vurgular. Han, bu politikanın yerine ötekinin zamanını önerir. Han'ın ötekinin zamanı olarak tanımladığı şey, özne ve ötekinin birbirine kulak verdiği, anlayış ve dayanışma üzerine kurulu bir zaman anlayışını ifade eder. Bu zaman anlayışı, insan ilişkilerinin değerli olduğu bir toplum yapısını teşvik ederek toplumsal dayanışmayı artırır (s. 85-88).

KAYNAKÇA

Han, B. C. (2023). *Ötekini kovmak: Günümüzde toplum, algı ve iletişim* (Çev. M. Özdemir). Ketebe Yayınları.